

De oudste generaties Van Meerwijk

(een proeve van een reconstructie en analyse)

door Nico van Dinther ©

Inleiding:

De oudste geschiedenis van de heren Van Meerwijk is onverbreekelijk verbonden met Orthen, Empel en Meerwijk. De abdij van Lorsch, in het Rijndal ten oosten van Worms, en de abdij van St. Landelin te Crespin in Henegouwen spelen hierbij een belangrijke rol.

Om de oudste periode goed te kunnen begrijpen en de sfeer uit deze periode van de middeleeuwen te kunnen proeven zal allereerst ingegaan worden op de wordingsgeschiedenis van deze abdijen.

Vervolgens zal aan de hand van het voorhanden zijnde archiefmateriaal een genealogische reconstructie samengesteld worden van de Van Meerwijk's tot en met het vertrek in de 14^e eeuw van dit geslacht uit Brabant.

De benedictijner abdij van Lorsch.

Altenmünster/Lorsch klooster 764

Abdij van Lorsch - koningshal

“In het jaar 764 na de vleeswording van de Heer regeerde Pippijn, de koning van de Franken, in het 12^e jaar”.(hierna volgt een uiteenzetting hoe Pippijn (III de Korte 714-768) 12 jaar daarvoor aan de macht was gekomen)

Vervolgens:

“In dit jaar stichten Cancor, de beroemde graaf van de bovenrijngauw, en zijn vrome godwelgevallige moeder Williswinda, de weduwe van graaf Rupert, het klooster Lorsch op het eiland, dat nu Altenmünster word genoemd.”

Aldus begint de Codex Laureshamensis in de abdij van Lorsch samengesteld in de jaren 1170-1175.¹

Na de stichting werd het klooster als een eigenklooster of wel als een privebezit geschonken aan Chrodegang, de aartsbisschop van Metz (geboren nabij Luik in 712 ,† 6 maart 766). Chrodegang aanvaarde de schenking en stelde als abt zijn broer Gundeland aan. Gundeland was voor die tijd abt van het klooster Gorze bij Metz en vertrok met Reginfrid en Vulvin, twee ervaren monniken, en nog veertien andere monniken naar Lorsch. Kort nadien schonk Chrodegang het nieuwe klooster de relieken van de heilige Nazarius.

¹ München, Hauptstaatsarchiv, Mainz Hochstift Literale 19, bewerkt door K. Glöckner, 3 delen, Darmstadt 1929-1936.

De familie van de stichter behoorde tot de Robertingen die afkomstig waren uit Lotharingen en die de machtsgreep van de Karolingen tegen de Merovingen in 752 volledig ondersteunde. Dat zal de reden geweest zijn waarom Cancor zijn nieuwe klooster en kerk aan de heilige Petrus opdroeg. Petrus was de hoofdheilige van de roomse kerk en van het nieuwe karolingische rijk.

Heimerik de zoon en erfgenaam van Cancor ondernam na het overlijden van zijn vader en grootmoeder in 772 een poging het klooster weer als eigendom in zijn bezit te krijgen. Het klooster was inmiddels rijk geworden met roem en vermogen. Echter in een proces gebracht voor het koninklijke hof werd Gundeland, de oom van Heimerik, als rechtmatige bezitter verklaard. Na deze uitspraak gaf Gundeland het klooster met alle toebehoren in de handen en bescherming van koning Karel (de Grote).²

Deze verbondenheid met de karolingers zal er niet vreemd aan zijn dat veel van de schenkingen aan het klooster Lorsch gedaan afkomstig waren van frankische aristocraten ook afkomstig uit de Lage Landen.

Abt Gundeland ontving t.b.v. de abdij te Lorsch in 776 twee schenkingen. Op 16 augustus 776 schenkt Godebert tussen Schelde, Sunnonmeri en Gusaha (= Zeeland-Walcheren) een stuk grond met kerk en overig toebehoren, alsook zeventien zoutpannen, aan de abdij van Lorsch. Op 31 augustus [772 of 776] schenkt Gerricus en zijn vrouw aan de abdij van Lorsch goederen te Forismarische, Leunspih, Elishol[t] en Masamunda (= Zuid-Holland), en voorts zes horigen.³ Op 25 augustus 772 schenkt Hoo of Hohouart in Teisterbant over de rivier de Maas in de villa Hunsetti (Hoensadriël) een mansus (hoeve). Tussen 20 juli 765 en 7 maart 779 schenkt Gullint aan de abdij Lorsch 13 hoeven in de villa Martfelde (= Meerveldhoven-Brabant) met mancipia (horigen) en een kerk.⁴

Uit de buurt van Gendt bij Nijmegen in de Over-Betuwe is waarschijnlijk Gerward een "homo francus" afkomstig. Hij schenkt in 814/815 aan de abdij van Lorsch op de Veluwe en in Gendt vijf hoeven en een waard tussen het dorp en de Waal, waarop de kerk staat.⁵ Gerward trok zich na 830 maar vóór 837 terug als bibliothecaris van keizer Lodewijk aan de paltshof te Aken. Hij nam als monnik van Lorsch het beheer op zich van de goederen van het klooster in Gendt en omgeving, waaronder mogelijk ook Empel, Orthen etc. Aldaar schreef hij het eerste deel van de zogenaamde "Annales Xantenses", genoemd naar Xanten, omdat de verwoesting ervan door de Noormannen in 864 wordt beschreven. Hij werd naast de tweede geschiedschrijver ook de eerste Nederlandse dichter genoemd waarvan een vers bekend is gebleven.⁶

De overige schenkingen aan de abdij van Lorsch uit de 9^e eeuw en daarna komen later aan de orde.

Bisschop Chrodegang

² Dr. Christoph Bühler, Kloster Lorsch- eine Skizze über die Gründungsgeschichte des Kloster, März 2001.

³ Dr. A.C.F. Koch, Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299, deel I einde van de 7^e eeuw tot 1222,(OBHZ I) nrs. 5 en 6. 's-Gravenhage 1970.

⁴ Dr. H.P.H. Camps, Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312 (OBNB), deel I de Meierij van 's-Hertogenbosch, eerste stuk (690-1294), 's-Gravenhage 1979, nrs. 17 en 11. Zie ook vooral: Willy Steurs, un domaine de Toxandrie pendant le Haut Moyen Age: Empel en Brabant septentrional, blz. 63-64, in : Centenaire du séminaire d'histoire médiévale de l'université libre de Bruxelles, 1876-1976, Bruxelles 1977.

⁵ Glöckner, 1929 blz. 381.

⁶ Dr. D.P. Blok, De Franken in Nederland, blz. 114-115, Bussum 1974. J. Buisman, duizend jaar weer, wind en water in de Lage Landen, deel I tot 1300, blz. 631-633, Franeker 1995.

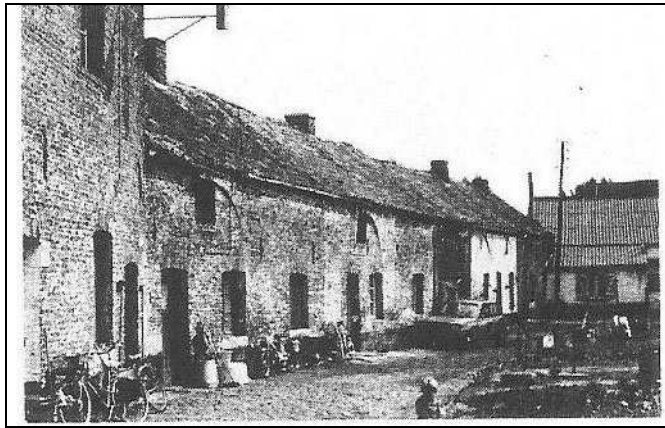
De abdij van Sint Landelinus te Crespin.

Wanneer Landelinus de abdij te Crespin stichtte is niet geheel zeker. Gebleken is dat de stichting plaats vond na de stichting van de abdij Lobbes waarvan wordt aangenomen dat de stichtingsdatum ligt in 652 of 654. Landelinus bracht zijn eerste stichting Lobbes eerst tot bloei en vetrok daarna naar Crespin. De stichting te Crespin zou dan plaats gevonden hebben tussen 690 en 694.⁷

Landelinus was afkomstig uit Bapaume (Picardië), zijn familie zou van de Merovingers afstammen. Als vlijtig student volgde hij al op jonge leeftijd lessen aan de bisschoppelijke school van Aubert van Kamerijk. Hij was voorbestemd tot een kerkelijke bestuursfunctie. Landelinus werd echter door zijn niet zo godsdienstig ingestelde neven overgehaald en zij raden hem zijn vrome bestaan af en lieten hem proeven van de aardse geneugten. Hij kwam terecht in een milieu van roversbenden en kreeg al gauw de bijnaam "Maurosus" en beleefde schijnbaar genoeg aan hun moorden en plundertochten. Rond 650 kreeg hij berouw en wenste de plek waar hij zoveel kwaad had aangericht te heiligen door de stichting van een kloostergemeenschap te Lobbes, waarvan hij de leiding op zich nam.⁸ Hij trok zich terug als abt en stichtte o.a. een abdij te Crespin.

Crespin ligt in Henegouwen in de buurt van Valenciennes en zou begiftigd zijn door Clovis III, koning der Franken.

Voor de vroegste kennis betreffende de oorkonden van Crespin zijn we aangewezen op het cartularium van de abdij dat vermoedelijk laat in de 14e eeuw is geschreven maar helaas nu verloren is gegaan. Een copie van het cartularium is samengesteld in 1772 en 1774 door de benedictijn Queinsert, archivaris van de koning, en is nu te vinden in de collectie Moreau in de Bibliothèque Nationale afdeling Manuscrit te Parijs.

Restanten abdijsgebouwen te Crespin⁹

De bodemvondsten.

Archeologisch onderzoek heeft onze kennis uit de archieven op belangrijke punten aangevuld en bevestigd, maar ook nieuwe vragen opgeroepen. Het onderzoek naar de "tempel van Empel" geeft ons mede een nader inzicht over Empel in de middeleeuwen.¹⁰

In de dorpen Nuland en Rosmalen, buurgemeenten van Empel, hebben archeologen sporen gevonden van kerken uit de post-Karolingische periode. Men gaat er van uit dat deze eveneens door de dreiging van het water, zoals te Empel, verlaten zijn. De eerste sporen van Meerwijk zijn archeologisch vastgesteld te dateren uit de 10^e eeuw.¹¹ Het kasteel van Meerwijk zou gelegen hebben in de directe omgeving van 't Slot te Empel de omgeving waar de Romeinse tempel is aangetroffen.¹²

⁷ OBNB I.1 nr. 1, Steurs 1977 blz. 75.

⁸ Lobbes – Wikipedia.

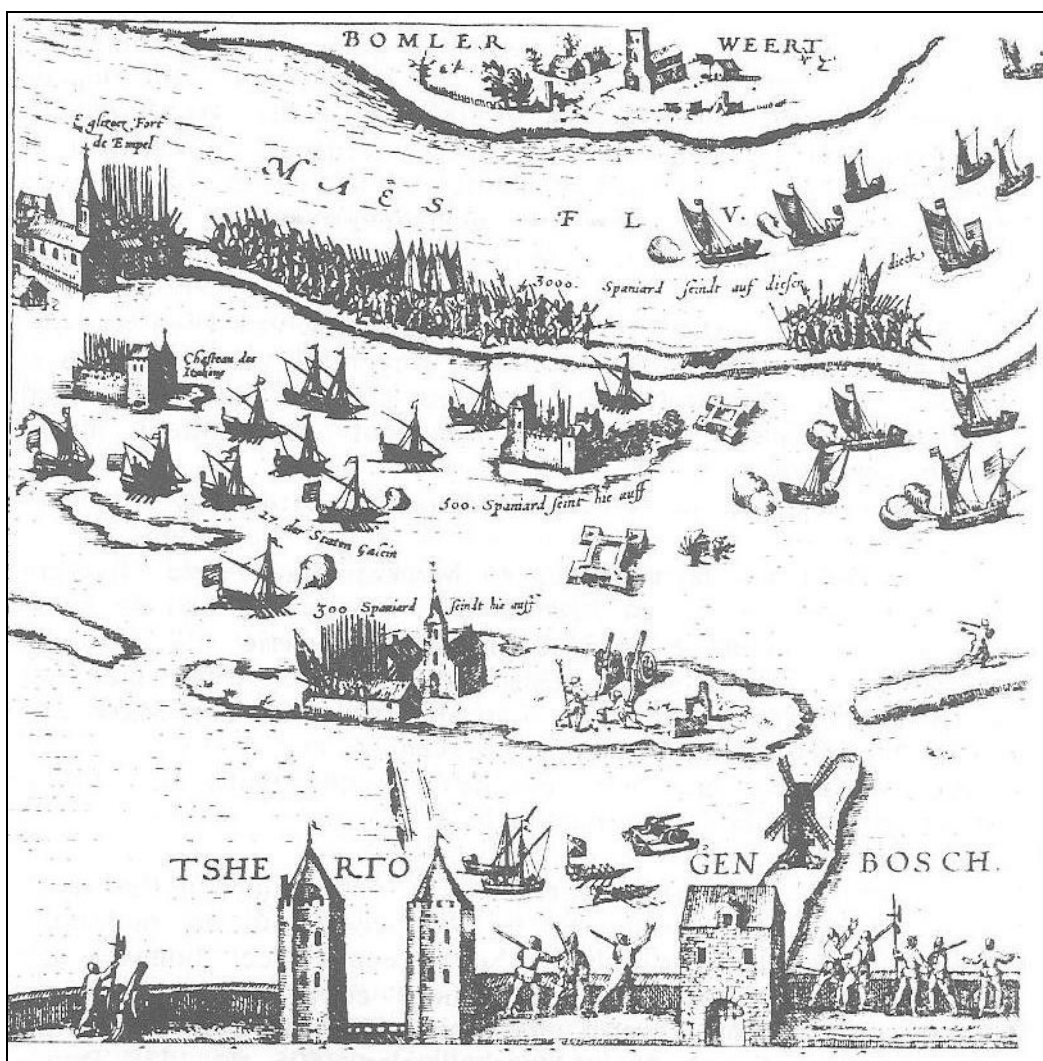
⁹ F.J. van der Vaart, Het Bossche stadsgebied; Boschboom Bladeren /25, 1980, blz.16.

¹⁰ De tempel van Empel. Een Hercules-heilidom in het woongebied van de Bataven, onder redactie van Nico Roymans en Ton Derks, 's-Hertogenbosch 1994, blz. 182-190.

¹¹ Steurs, 1977 blz. 66, 68.

¹² Van der Vaart 1980, blz.17, 21; Roymans en Derks 1994; R.A.Th. van Aart, kasteel van Empel en Meerwijk, in: Het Brabants Kasteel nr. 3/4-1990 blz. 61 ev.

Het kasteel wordt op 1 november 1311 beschreven als: het “ huys tot Merwik, mitten vurburgh ende mitten utersten grave ende met eenre ruden erfs alomme buten den utersten Grave ende mit eenen wege eenre ruden breit af ende ane die burgh ende vurburche gaende”.¹³

Het kasteel van Meerwijk in 1585, links boven onder Empel (Chateau des Italiens)¹⁴

De oudste vermeldingen.

De oudste betrouwbare vermeldingen van Empel zijn te vinden in de Codex Laureshamensis van de abdij van Lorsch.

Steurs heeft aangetoond dat de oudste vermeldingen in het cartularium van Crespin “vals” en dus niet juist zijn en daarin zijn opgenomen als “bewijsmiddelen” in het conflict met de voogd Daniël.¹⁵

Twee vermeldingen uit het begin van de 9^e eeuw vragen allereerst de aandacht.

De eerste dateert tussen januari 815 en 27 januari 816. Een zekere Alfger schenkt aan de abdij Lorsch “in pago Texandria sive (of) Testarbanto” in de villa Empele (Empel) een kerk, een hoeve en weiden, tevens schenkt hij bezittingen te Hunsete (Driel), Hatalle (Hedel), in Ortinon (Orthen), in Rosmalla (Rosmalen), in Herpina (Herpen), in Angrisa (Engelen), in Ostorol (Oosterhout), in Maruilde (Meerveldhoven) en in Palethe (Neerpelt)¹⁶. Bij elkaar 10 verschillende plaatsen.

De tweede wordt gedateerd tussen 815 en 850 en betreft een opsomming van diverse schenkingen aan de abdij Lorsch gedaan door verschillende personen (franci hominus) op verschillende tijdstippen.¹⁷

¹³ OBNB I.2 nr. 857

¹⁴ Van Aart, 1990, blz.75

¹⁵ Steurs, 1977.

¹⁶ OBNB I.1 nr. 15.

¹⁷ OBNB I.1 nr. 17.

De eerst genoemde persoon is een zekere Lantfridus die in de villa Empel gelegen in “pago Terstarbant” een kerk en een hoeve schenkt. De overige 13 personen schenken bezittingen in 9 andere plaatsen. Wat opvalt is dat in de eerste vermelding 1 persoon optreedt en in de tweede vermelding 14 personen terwijl de plaatsen veel overeenkomsten vertonen.

Allereerst valt op de schenking van Alfger en Lantfridus van een kerk en een hoeve te Empel. Hebben zij op hetzelfde tijdstip de schenking van de kerk gedaan als gezamenlijke rechthebbenden? Uit de eerste schenking blijkt niet of Empel nu ligt in Texandrië of in Teisterbant terwijl bij de tweede vermelding de kerk te Empel ligt in Teisterbant. Zeker is wel dat in 969 de kerk te Empel ligt in “pago Dehsendron” dus in Texandrië.¹⁸ In een analyse van voorgaande vermeldingen door Steurs wordt aannemelijk gemaakt dat de schenkingen op een veel eerder tijdstip plaats vonden.¹⁹ In dit kader zal niet verder op de problematiek in gegaan worden.

Uit 969 dateert een vermelding waaruit blijkt dat de kerk verwoest is door de rivier (de Maas) en dat de kerk is herbouwd door abt Gerbodon. Op 1 oktober 969 wordt de nieuwe kerk ingewijd door de Luikse bisschop Eracles die daarbij de tienden van Empel af staat aan de kerk te Empel, die door hem door de seend (kerkelijke rechtbank) waren toegewezen en bevestigd de abdij Lorsch in haar rechten.

Mogelijk door verval van de abdij Lorsch gaan tussen 969 en 1142 de bezittingen over aan de abdij van Crespin. In 1142 neemt paus Innocentius II de abdij Crespin onder zijn bescherming en bevestigd haar in haar bezittingen, waaronder de villa Empel en het altaar aldaar.²⁰

In 1168 schenkt de elect van Luik Radulfus (van Zaeringen) het altaar van St.-Landelinus te Empel, een dimidia ecclesia (een halve kerk), aan de abdij Crespin.²¹

Reconstructie van de oudste generaties Van Meerwijk.

Bovenstaand maakten we kennis met twee frankische aristocraten te Empel met name Alfger en Lantfridus. De volgende met Empel te verbinden persoon is Johannes van Implā (Empel). Hij wordt genoemd in de getuigenlijst van de bekende oorkonde van Gravin Adelheid met betrekking tot het landgoed Ortina (Orthen?). De oorkonde wordt gedateerd tussen 27 april 1076 en 14 april 1099.²²

De getuigenlijst zou later zijn toegevoegd. Het enige argument daarvoor is dat één van de 22 personen in charters van 1130 zou optreden. Het is echter duidelijk dat meerdere personen in een stamreeks dezelfde naam kunnen dragen zodat het argument zwak is.²³

Hoe het ook is we weten verder niets van Jan van Empel die voorkomt in het einde van de 11e eeuw of begin van de 12e eeuw. Is hij een vrije eigenaar van land waarop de Heer geen rechten heeft of is hij de bezitter van een heerlijkheid onder Empel en woont hij ook aldaar? Bij gebrek aan bronnen blijft de vraag onbeantwoord. Belangrijk in dit verband is het gehucht Meerwijk waarvan archeologische sporen zijn gevonden uit de 10^e eeuw en waaraan de latere heren Van Meerwijk hun naam ontleen. Zou Jan van Empel behoren tot deze familie of is hij er mee verwant.? Ook deze vragen blijven onbeantwoord. We zijn nu aangekomen bij personen die de naam Daniël dragen.

I. Daniël [van Meerwijk] alias van Orthen.

Op 17 juni 1154 is er een getuigenlijst bij oorkonden van Rooms-koning Frederik I die de voogdij over de abdij van Park verleent aan Godfried III, hertog van Brabant. Als voorlaatste wordt daar genoemd Daniël de Orden c.q. Daniël de Orten (van Orthen).²⁴

Kort nadien op 2 oktober 1169 wordt melding gemaakt van Daniël, voogd van de abdij van Crespin, aangaande de wederzijdse rechten te Empel. Het geschil wordt door een uitspraak van de hoge voogd Lidolfus in een regeling bijgelegd.²⁵ Het is aannemelijk dat sprake is van dezelfde Daniël en dat hij Daniël van Meerwijk was, wiens geslacht in 1231 een huis (kasteel) bewoonde in het gehucht Meerwijk nabij Empel.²⁶

¹⁸ OBNB I.1 nr. 24.

¹⁹ Steurs, 1977, blz. 60 ev.

²⁰ OBNB I.1 nr. 43.

²¹ OBNB I.1 nr. 65.

²² OBNB I.1 nr. 32.

²³ Steurs 1977 blz. 67-68.

²⁴ Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312 II. (OBNB II) De heerlijkheden Breda en Bergen op Zoom, 2 delen, bewerkt door M. Dillo, G.A.M. van Syngel met medewerking van E.T. van der Vlist, Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Den Haag/ 2000, deel 1 nr. 908.

²⁵ OBNB I.1 nr. 66.

²⁶ Zie ook: Martien van Asseldonk, De Meierij ontrafeld. Plaatselijk bestuur, dorpsgrenzen en bestuurlijke indeling in de Meierij van 's-Hertogenbosch, circa 1200-1832, Stichting Zuidelijk Historisch Contact Tilburg, Tilburg 2003, blz. 292-294, alsmede de CD-rom behorend bij het proefschrift bijlage 6, de heerlijkheden, blz. 33-34. Ton Kappelhof. Vught in de Middeleeuwen (900-1300). Het raadsel van twee kerken, in: Vught vanouds (3) 1995, blz.17-22, 30.

De gerezen kwestie beschreven in deze oorkonde is aanleiding geweest voor de monniken in de abdij van Crespin een aantal "Falsa" te creëren die de hoge ouderdom van de bezittingen te Empel moesten bewijzen.²⁷ Het aanzienlijke bezit van de abdij in Empel en de niet onaanzienlijke macht van hun voogd ter plaatse verklaart wellicht de grote moeite en inspanning die zij hiervoor ten toon spreiden.

De rechtsonbekwaamheid van de geestelijken had het nodig gemaakt dat een leek werd aangesteld om hen voor de rechtbank te vertegenwoordigen, hun goederen te beheren en hen te beschermen. Dit personage oefende een voogdij uit en werd dan ook voogd, advocatus, genoemd.²⁸ Als voogd hadden zij de nijging over die goederen te beschikken alsof het hun eigen goederen waren. De abdij zal, om de voogdijlast niet te drukkend te maken, een voogdijregeling proberen af te dwingen, die usurpatie en afpersing door hun "beschermer" zal moeten inperken.

De voogd ter plaatse zal een zekere status gehad moeten hebben en zelf ter plaatse hebben kunnen beschikken over min of meer uitgebreide bezittingen. De status van de voogd Daniël zou kunnen blijken uit het feit dat hij als getuige optreedt voor Rooms-koning Frederik in 1154, hij wordt dan van Orthen genoemd dat kan betekenen dat hij in dat gebied ook een zekere zeggenschap bezat. Uit latere tijd kennen we een Daniël van Orthen als getuige van de hertog van Brabant (1232) terwijl Jan van Meerwijk genoemd wordt als "custos de Hurte" (beschermer/bewaarder van Orthen) als hij getuige is voor hertog Jan III.

Tussen 1114 en 1120 geeft Frederik, aartsbisschop van Keulen, het allodium dat de abdij Brauweiler te Orthen bezat, aan Godfried (I), de hertog van Brabant, in leen. In ruil hiervoor geeft de hertog een ander allodium Wiesdorf, dat dichterbij de abdij ligt.²⁹ In 1201 neemt Hendrik I, hertog van Brabant het allodium Empel over van de abdij Crespin, waarvoor hij jaarlijks 60 schellingen Keuls verschuldigd zal zijn.³⁰ Nog in 1303 geeft Jan van Meerwijk de hertog te kennen dat hij geen recht kon doen gelden op de "hoge jurisdictie" te Empel en Meerwijk. (zie voor de personen genoemd na 1169 hieronder)

In zijn conclusie zegt Steurs: "Het is mogelijk dat in het gehucht Meerwijk een adellijk geslacht zijn kasteeltje/riddergoed heeft gehad vanaf de tweede helft van de 11^e dan toch de 12^e eeuw."³¹

Hij heeft bij een onbekende vrouw vermoedelijk de volgende kinderen:

1. Daniël van Meerwijk, volgt II.
2. ? [Gerberga van Meerwijk].
Zij is mogelijk de echtgenote van [Albert van Dinther].³²
Waaruit mogelijk.
 1. [Dirk], vermeld 1242
 2. Daniël, geestelijke vermeld 1256
 3. [Jan]
 4. dochter gehuwd met N.N. van Enode

II. Daniël van Meerwijk, alias van Orthen.

Tussen 21 maart 1231 en 10 april 1232 wordt Daniël de Merwich (Daniël van Meerwijk) als laatste getuige vermeld in een oorkonde van Hendrik I, hertog van Brabant. De hertog schenkt het patronaatsrecht van de kerken van Orthen en 's-Hertogenbosch, alsmede zijn gehele curia (uithof) met visvangst en weiden aan de abdij Berne. Hij staat de abdij toe de tienden die hij verpand heeft te lossen, onder voorbehoud dat de hertog deze geloste tienden voor dezelfde prijs zal kunnen terugkopen; verder geeft hij de abdij tolvrijheid en hun persoonlijke bescherming.³³

De getuigen zijn: Arnold abt van Antwerpen, Egidius abt van Tongerlo, Walter abt van Berne, Everard mijn notaris, Walter van Pulle en Arnold van Liemale en Dirk van Engelen en Daniël van Meerwijk en vele anderen.

De laatste twee getuigen zullen zeker iets te maken hebben met Orthen en 's-Hertogenbosch.

²⁷ Zie noot 15. Steurs, 1977, blz. 97 geeft hier aan dat naar zijn mening de drie vervalsingen zijn gemaakt tussen maart 1174 en 1201.

²⁸ L. Milis, Kerstening en kerkelijke instellingen tot ca. 1070, in Algemene Geschiedenis der Nederlanden (AGN), deel I Middeleeuwen, Fibula-Van Dishoeck, Haarlem, 1981, blz. 280-281

²⁹ OBNB I.1 nr. 36. zie ook van der Vaart, 1980, blz.50-51.

³⁰ OBNB I.1 nr. 93. Steurs 1977 blz. 94-95.

³¹ Steurs, 1977 blz. 104.

³² N.L. van Dinther, Van Dinther Brabantse geslachten, middeleeuwen 1100-1500, 2006.

³³ OBNB I.1 nr. 159. zie ook: H van Bavel. O.Praem, Regestenboek van het archief van de abdij van Berne 1134-1400, Heeswijk 1984, regestnr.27.

Op 1 mei 1232 sluiten Hendrik I, hertog van Brabant, en Boudewijn van Vught een overeenkomst waarbij ook genoemd wordt Daniël de broer van Boudewijn. In de getuigenlijst wordt o.a. melding gemaakt van Daniël van Orthen.³⁴ Ik zie in deze twee Daniëls verschillende personen. De broer van Boudewijn van Vught wordt in andere oorkonden voluit Daniël van Vught genoemd nl. in 1222 en 1224.³⁵ Ik geef er derhalve de voorkeur aan Daniël van Orthen identiek te houden aan Daniël van Meerwijk.

Op 27 mei 1235 treft graaf Dirk V van Kleef uit naam van de kinderen van wijlen graaf Floris IV van Holland een schikking met gravin-weduwe Machteld, waarbij deze wordt hersteld in het genot van haar huwelijksgoed en afstand doet van het ruwaardschap van Zeeland tegen betaling van 200 pond Hollands per jaar.³⁶ Als borgen voor de graaf van Kleef treden op: heer Hendrik (III) van Kuyc en zijn broer Rutger (I van Herpen), heer Arnold van Heusden (II), Daniël van Meerwijk, Bernard van Strunkede en Steven Palster.

Het is opmerkelijk hier Daniël van Meerwijk als borg te zien optreden. Hij staat direct na Arnold van Heusden en daar zal het verband wel liggen. Immers zijn zoon Hendrik van Meerwijk blijkt in 1260 een verwant te zijn van de heer van Heusden Jan II en zijn broers.

Uitgaande (1) In de oervede van 1270 waarin Wouter van Meerwijk optreedt, moet hij op één of andere wijze tot in de 6e graad verwant zijn, (2) dat Daniël van Meerwijk 1246 al verwant is aan de van Heusdens, en (3) Daniël van Meerwijk optreedt in 1235 betreffende een Cuyckse aangelegenheid leidt dit tot de volgende veronderstelling in het volgende schema:

Lijn van Heusden	Lijn van Meerwijk
Hendrik II van Cuyk	Hendrik II van Cuyk
Aleid x Jan	dochter x Daniel van Meerwijk
Arnold	Daniel van Meerwijk
Jan	Wouter van Meerwijk

In de 6^e graad verwant.³⁷

Aannemelijk is dan ook de mogelijkheid dat Daniël van Meerwijk gehuwd is met een dochter van Hendrick II van Kuyc en Sophia van Renen. Jan I van Heusden is gehuwd met Aleydis dochter van Hendrick II van Kuyc en Sophia van Renen.

De verwantschappen Van Meerwijk/Van Kuyc/ Van Heusden is dan verklaard.

Hij zal overleden zijn na 1235.

Hij huwt vermoedelijk met een dochter van Hendrick van Kuyc en Sophia van Renen.

1. Daniël van Meerwijk, volgt III-a.
2. Hendrik van Meerwijk, volgt III-b.

III-a. Daniël van Meerwijk, ridder.

In 1244 wordt Daniël van Meerwijk samen met zijn broer Hendrik genoemd. Hendrik van Herentals, schout van 's-Hertogenbosch draagt dan op bevel van de hertog van Brabant 150 bunder nieuwland onder Drunen over aan de abdij Ter Kameren tegen een jaarlijkse cijns van 1 fertoen waarbij de abdij ook het gebruik van de gemene weiden zal hebben.³⁸

Op 27 mei 1246 oorkondt Jan, heer van Heusden, dat Gozewijn Kok, burger van 's-Hertogenbosch, al zijn goederen te Geffen van hem houdt als brabantse leen. Als getuigen treden op zijn broers Robert, Hendrik en Willem van Heusden alsmede de ridders heer Daniël van Meerwijk en heer Hendrik van Meerwijk zijn broer³⁹, van deze getuigen zijn geen beleningen in de leenkamer van Heusden bekend.⁴⁰ Het is heel aannemelijk hier verwanten van de leenheer Jan van Heusden te zien optreden.

³⁴ OBNB I.1 nr. 160.

³⁵ OBNB I.1 nrs. 122 en 1224.

³⁶ Dr. J.G. Kruisheer, Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299, II, 122 tot 1256, van Gorcum, Assen/Maastricht 1986,(OBHZ II) nr. 568.

³⁷ Mededeling Ben de Keijzer 24 augustus 2010.

³⁸ OBNB I.1 nr. 207.

³⁹ OBNB I.1 nr. 220.

⁴⁰ J.C. Kort, Repertorium op de lenen van de hofstede Heusden, 1246-1650, in Ons Voorgeslacht (OV), maandblad van de Zuidhollandse Vereniging voor Genealogie, nr. 483, juni 1997, blz. 368-369, nr. 484, juli 1997 blz. 459.

In januari 1251 komen Jan, heer van Heusden, en de stad 's-Hertogenbosch overeen, dat de goederen van de inwoners van 's-Hertogenbosch, die te land en te water via het grondgebied van de heer van Heusden worden vervoerd, vrij zullen zijn van tol.⁴¹

Onder de getuigen worden genoemd Willem heer van Altena en zijn broer E(ngelbertus), heer Walter van Tilburg, Robert van Heusden, edelheren en de ridders Daniël en Hendrik van Meerwijk, broers. Ook hier lijkt van verwantschap tussen Van Heusden en Van Meerwijk sprake te zijn.

Daniël van Meerwijk zal overleden zijn na januari 1251 en vóór 27 juli 1260.

Hij heeft bij een (nog) onbekende echtgenote een zoon:

1. Wouter van Meerwijk, volgt IV

III-b. Hendrik van Meerwijk, ridder.

Hij zal als tweede zoon vernoemd zijn naar zijn grootvader Hendrick van Kuyc.

We zagen hiervoor het optreden van Hendrik samen met zijn broer in 1244, 1246 en 1251.

Op 27 juli 1260 doet Dirk, graaf van Kleef en Dirk Loef, diens broer, uitspraak in een geschil tussen Jan heer van Heusden ter eenre en heer Robbert en heer Hendrik zijn broers ter andere zijde. Als bemiddelaars worden geraadpleegd: Otto, graaf van Gelre, W(illem) heer van Altena, en diens broer (Engelbert), Dirk, heer van Herlaar, H(endrik) van Meerwijk, bloedverwanten, alsmede B(ertold) van Oy, heer H(endrik) van de Lek en heer G.(EBerhart?) van Horst.⁴²

Hier blijkt dus overduidelijk de verwantschap tussen Van Heusden en Van Meerwijk.

Hij heeft mogelijk bij een onbekende echtgenote als zoon:

1. Daniël Vector van Empel.

IV. Wouter van Meerwijk, ridder.

Wouter van Meerwijk wordt op 20 oktober 1270 in een verklaring van de abt van Berne samen met 31 andere heren vermeld, dat zij op verzoek van Dirk van Heusden verklaren af te zien van een wraakneming op de burgers van Keulen voor het doden van Jan van Heusden en de gevangenneming van Dirk van Heusden tijdens de door dezen, hun verwanten, ondernomen aanslag op de stad.⁴³

Op 13 juli 1293 heeft Wouter van Meerwijk een cijns van 10 pond leuvens, gevestigd op al zijn goederen te Rosmalen, verkocht aan Nella weduwe van Willem Pellifex (bontwerker) en poorteres van 's-Hertogenbosch. Het geld van de cijns is reeds betaald. Wouter beloofd ervoor te zorgen, dat zijn zoon Danekinus (Daniël) binnen twee jaar deze transactie zal goed keuren, terwijl Nella toestaat, dat de cijns binnen zes jaar mag worden afgelost tegen 100 pond leuvens. Dirk van Alkemade zoon van de vrouw van Wouter en Danekinus (Daniël) genaamd Vector van Empel staan borg.⁴⁴

Uit deze oorkonde blijkt wie de echtgenote is van Wouter van Meerwijk, hoewel we niet meer te weten komen dan dat zij eerder gehuwd is geweest met een Van Alkemade bij wie ze een zoon Dirk heeft. Haar naam is ver Aleid dochter van Hendrik van der Lek, ridder zij is weduwe van Dirk van Alkemade..⁴⁵

Wie de genoemde Daniël Vector van Empel is is niet duidelijk maar hij zal zeker een verwant zijn gezien zijn positie als borg. Hij wellicht de zoon van Hendrick van Meerwijk.

Op 22 mei 1300 verkopen Wouter van Meerwijk, ridder, en zijn zonen Jan en Daniël de goederen van Wouter voornoemd te Rosmalen aan Nella, weduwe van Willem Pellifex (Pelser/ bontwerker).⁴⁶

Wouter van Meerwijk is overleden tussen 22 mei 1300 en 5 augustus 1302.

Hij was, op grond van de naamgeving van zijn kinderen, wellicht in zijn tweede huwelijk gehuwd met Ver Aleid dochter Hendrik van der Lek, ridder, en de weduwe van Dirk van Alkemade en had bij haar wellicht de volgende kinderen:

1. Jan van Meerwijk, volgt V-a.
2. Daniël van Meerwijk,

⁴¹ OB NB I.1 nr. 241.

⁴² L.A.W. Sloet, Oorkondenboek der graafschappen Gelre en Zutphen: A 673-5 juni 1228, registnr. 836. Zie ook Kort in OV nr 483 blz. 356 en OV nr. 484 blz. 87.

⁴³ OBHZ, deel III (1256-1278) nr. 1535

⁴⁴ OB NB I.1 nr. 497. Dr. A.C.M. Kappelhof, Regesten van oorkonden archief Tafel van de H. Geest te 's-Hertogenbosch, deel I (1271-1359), nr. 11.

⁴⁵ Dr. J.C. Kort, Van Alkemade 1200-1782 in de Nederlandsche Leeuw 1997, kolom 254-255, met latere mondelinge aanvulling.

⁴⁶ OB NB I. 2 nr. 593.

Hij wordt vele malen genoemd met zijn broer Jan en in 1293 met zijn vader.

Het is niet zeker dat hij de Danekin is die op 24 februari 1307 de schoonzoon wordt genoemd van Godschalk Tuze.⁴⁷

3. ? Willem van Meerwijk.

Op 12 januari 1311 wordt melding gemaakt van Heer Willem van Meerwijk, kanunnik te St. Oedenrode. Hij is dan leenman van Willem die Cruudener. Het leen staat als volgt omschreven:

Heer Willem van Merwijk kanonik van Rode houd van Willem te tsinsen 4 boenre om 32 s. ende 8 hoenre, nog 6 boenre om 30 s., nog 40 s. van 1 stukke lands dat gelegen es tusschen der kerken van Yecschoot (= Eerschoot in Sint Oedenrode) ende den Lare in beijde zijden skerkewegs.⁴⁸

In 1399 vinden we in het Bosch Protocol de volgende vermelding:

Jan van Dordrecht z.v.w. Heymerik van Dordrecht man van joffr. Liesbeth d.v.w. Dirck van Boeghe recht van zijn ouders in cijns uit goed van w. Willem van Meerwyc naast het kerkhof St. Oedenrode van de kerk van St. Oda, welk goed Art van Moenle had verkregen van Willem van Meerwyc en de lasten en aan Heymerik en joffr. Liesbeth aanverstorven door de dood van Art van Moenle oom van w. Liesbeth, nu verkocht aan Hubert van Ghemert.⁴⁹

4. ? Arnold van Meerwijk.

Arnold van Merwick (Meerwijk)⁵⁰ wordt op 23 juni 1318 vermeld als bijzitter van de richter van het Land van Maas en Waal.⁵⁰

V-a. Jan van Meerwijk, heer van Meerwijk en Empel.

Jan van Meerwijk wordt samen met zijn broer Daniël en zijn vader Wouter van Meerwijk genoemd op 22 mei 1300.

Op 5 augustus 1302 blijkt Jan, heer van Meerwijk, een cijns van 1/3 pond was te hebben gevestigd op een stuk land te Rosmalen en te betalen door Nicholaus z.v.w. H... (onleesbaar) van Rosmalen.⁵¹ Hij is dan zijn vader opgevolgd als heer van Meerwijk, die overleden zal zijn.

Op 30 november 1303 erkent Jan II, hertog van Brabant geen recht te hebben op de hoge jurisdictie die Jan van Meerwijk bezit te Meerwijk en Empel.⁵²

De hoge jurisdictie te Empel en Meerwijk is zeer waarschijnlijk te danken aan hun voorgedij over de goederen van de abdij van Crespin.

In de jaren 1304, 1305 en 1307 komen Jan, heer van Meerwijk, en zijn broer Daniël voor met verkopen van erfrenten te betalen in 1304 en 1305 te Empel in het "Vroenhuis".⁵³

Hertog Jan III (1312-1355)
Afbeelding op een halve groot een munt uit 1338

⁴⁷ OBNB I.2 nr. 738.

⁴⁸ OBNB I.2 nr. 835.

⁴⁹ Stadsarchief Den Bosch (SAB), Ra R 1181 fol. 122-122vo.

⁵⁰ Oorkondenboek van Gelre en Zutphen tot 1326, vijfde aflevering abdij Grafenthal bij Goch (eerste gedeelte) uitgegeven door E.C. Dijkhof, Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, 's-Gravenhage / 1993, blz. 1-2.

⁵¹ Regesten Tafel van de H. Geest te 's-Hertogenbosch, deel I, nr. 40a.

⁵² OBNB I.2 nr. 654.

⁵³ OBNB I.2 nrs. 676, 679, 680, 691, 692 en 736.

Eind 1312 verhieven de leenmannen opnieuw hun lenen voor de dan net geïnaugureerde hertog Jan III van Brabant. De lenen werden in een leenboek ingeschreven aangelegd door Willem van Cassel en het boek wordt daarom ook wel het "Casselboek" genoemd, alhoewel jongere leenboeken er naar verwijzen als de "oude Boke", "vetus Liber".⁵⁴

Te dateren tussen 1312-1330 staat genoteerd, "Johannes de Merwyc, parvam justiciam et decimam apud Ymple et apud Merwyc, valentes annuatim cl libras" ofwel: Johannes van Meerwijk houdt van de hertog van Brabant in leen de lage rechtspraak en ook de tienden bij Empel en bij Meerwijk, die 150 pond per jaar waard zijn.⁵⁵

Direct boven deze inschrijving op het zelfde folio staat:

Johannes, custos de Hurte (= Orthen) , 1 homagium valens annuatim v libras, ofwel Johannes, bewaarder/beschermmer van Orthen houdt van de hertog van Brabant in leen een goed, dat 5 pond per jaar waard is.

Ook hier is weer de vraag of deze beide personen één en dezelfde persoon is.

In de naastgelegen polder Van der Eigen wordt op 21 augustus 1309 een hoogheemraadschap ingesteld. Deze polder strekte zich uit over een groot deel van Rosmalen en Nuland, maar omvatte ook een deel van Empel en van de Vrijdom van 's-Hertogenbosch. Op 25 oktober 1315 is er een verklaring voor schepenen door de dijkmeester van Empel en Meerwijk met betrekking tot de dijkplicht en een dijkvak te Kessel.⁵⁶ Hieruit kan geconcludeerd worden dat het gebied zich economisch verder ontwikkeld had.

Mogelijk is het ook Johannes van Meerwijk geweest die het kasteel te Meerwijk in deze tijd verbouwd en wellicht vergroot heeft. Bij bodemonderzoek is een steenoven uit de veertiende eeuw gevonden, hetgeen erop duidt dat het kasteel in die tijd belangrijk is verbouwd.⁵⁷

Ondanks dat Johannes van Meerwijk leenman is van de Brabantse hertog voor de lage rechtspraak en tienden te Empel en Meerwijk is er op 1 november 1311 een oorkonde die op deze leenband een bijzonder licht werpt.

Op die datum draagt Jan van Meerwijk zijn huis te Meerwijk met de voorburcht en de buitenste gracht met een roede land daaromheen en een weg tussen burcht en voorburcht, hetgeen zijn allodium (eigen bezit) was, op aan Reinoud I, graaf van Gelre als een "open huis". Hij verklaart daarmee Reinald te zullen steunen en hem en zijn manschappen in zijn kasteel toe te laten.⁵⁸

Lag de basis van deze ommezwaai van Brabant naar Gelre bij de Limburgse successieoorlog van 1283-1288? In deze oorlog spannen Reinoud I van Gelre, de aartsbisschop van Keulen, Vlaanderen, Luxemburg en Adolf van Nassau samen tegen Brabant, Gulik, Kleef, Holland en de burgerij van Keulen en Aken. De Brabantse hertog wint de oorlog in de Slag bij Woeringen in 1288. Het is mogelijk dat de Van Meerwijks de kant gekozen hadden van Gelre hetgeen de ommezwaai zou kunnen verklaren.⁵⁹

De hoge heerlijkheid van Empel en Meerwijk blijkt in 1342 een achterleen te zijn van Gelre via de heer van Megen. De leenverhoudingen met betrekking tot het huis en tot de heerlijkheid verschilden. Het huis was een leen van Gelre, de hoge heerlijkheid een leen van Megen en de lage heerlijkheid was een Brabants leen. In dat jaar 1342 wordt het leen ten overstaan van de heer van Megen als leen van de hertog van Gelder door Johan van Meerwijk overgedragen aan "eens eersamen mans' ridder Johan, Schots van Herlaer. Het leen omvatte de hoge en lage jurisdictie, de giften van de kerken, mannen en dienstmannen, vis-en weidegronden, uitgezonderd waren de tienden, de cijzen en het hofgoed. Deze werden door Jan II, hertog van Brabant in leen gegeven.

Jan Scots van Herlaer behoorde tot het geslacht van Loon dat aangehuwd was aan het geslacht van Herlaer. Voor zijn zoon is te houden Gerard van Meerwijk, meergenaamd van Herlaer.⁶⁰

Met deze overdracht is een einde gekomen aan de bezitting van de heerlijkheid Empel en Meerwijk door het geslacht Van Meerwijk.

Hij was gehuwd met Johanna van Cuyk (Herpen) dochter van Albert van Cuyk, heer van Herpen en Hadewig.

Haar overlijden staat vermeld in het obituarium van de Sint - Jan te 's-Hertogenbosch als volgt:

⁵⁴ K.A.H.W. Leenders, Het oudste leenboek van Brabant, Brabants Heem, 1977, blz. 10-13.

⁵⁵ ARAB, Archief van de Rekenkamer nr. 542, fol. 16vo, (film in mijn bezit), zie ook: L.Galesloot, Livre des feudataires etc. blz. 133.

⁵⁶ Mr. Jozef Hoekx en drs. Valentijn Paquay, inventaris van het archief van de stad 's-Hertogenbosch 1262-1810, publicatie van het stadarchief 's-Hertogenbosch, 2004, 2 delen, deel B blz. 722 nr. 5610. van Asseldonk, 2003, blz. 98-99.

⁵⁷ Van Aart, 1990, blz. 67.

⁵⁸ OBNB I.2 nr. 857. Zie ook: K.A. Kalkwiek, De hertog en zijn burchten, kastelen in de Gelderse geschiedenis tot 1543, 1976, Europese Bibliotheek - Zaltbommel, blz. 155-156, 229.

⁵⁹ Van Aart, 1990, blz. 66.

⁶⁰ Van Aart, 1990 blz. 67- 69.

Albert Heer van Herpen en Vrouwe Hadewig zijn vrouw, en Johanna de jonkvrouw van Meerwijk hun dochter en Albert van Herpen haar broer.⁶¹

Mogelijk is voor hun zoon te houden:

1. Jan van Meerwijk, volgt VI.

VI. Jan van Meerwijk.

Jan van Meerwijk, Jan van Kriekenbeek, Hubert van Roden en Hendrik van Huissen traden op 23 mei 1357 in dienst van Wenceslas en Johanna de hertog en hetogin van Brabant, om deel te nemen aan de oorlog tegen de Vlamingen. Zij moesten met 2 paarden en een zwaard opkomen en zouden een oude schilt (muntsoort) per dag als soldij genieten.⁶² Op 14 en 19 juli 1357 zegelden Jan van Baerl en Jan van Velaer ten behoeve van Jan van Kriekenbeek, Jan van Meerwijk, Hendrik van Huesen en Hubert van Rode een kwitantie voor de ontvangen soldij.⁶³ Deze Jan van Meerwijk is naar mijn mening geen van Herlaer. De Van Herlaers noemden zich, heer van Meerwijk. In 1355 treedt Gerard van Meerwijk van Herlaer op als een van de vele edelen van Brabant die het verdrag van Leuven inzake de erfopvolging mede bezegelen. De namen Kriekenbeek en Huissen verwijzen naar het Gelderse gebied zodat aangenomen mag worden dat zij daar allemaal vandaan kwamen en toch als mogelijke leenmannen van de hertog van Brabant opgeroepen werden. Van Baerle is nauw verwant met Van Kriekenbeek beiden geslachten kwamen voor in het Overkwartier van Gelre.⁶⁴

Op 10 december 1359 zegelt Johan van Meerwijk als een van de medeborgen van de broers Willem heer van Bronkhorst, Dirk heer van Batenburg, Gijsbert van Bronkhorst heer van Borculo die verklaren aan Elisabeth van Bronkhorst Vrouwe van Cuyk, zuster van de genoemde broers 4000 pond schuldig te zijn.⁶⁵

Zegel Johan van Meerwijk 10 december 1359 rond 22 mm.
In het hoofd van een gedeeld wapenschild 5 hermelijnstaartjes 3 : 2
Randschrift beschadigd., + SII. JAN VAN M(EERWIJC) ?⁶⁶

Bij Rietstap wordt van Merwijk – Gelderland als volgt omschrijven: Doorsneden van hermelijn op groen.
Helmteken: eene vlucht volgens het schild.⁶⁷

⁶¹ Mechelien Spierings, Het obituarium of dodenboek van de Sint-Janskerk te 's-Hertogenbosch (1280-1435), Boschboom Bladeren / 23, januari 1979, blz.27.

⁶² Alphonse Verkooren, inventaire des Chartes et Catulaires des Duchés de Brabant et de Limbourg etc. première partie, chartes originales et vidimées, tome II, Buruxelles 1911, nr. 1236. Zie ook : Mr. J.W. Groesbeek, Herlaer (van). De afstamming van de Noord-Hollandse van Herlaer's uit het oude adellijke geslacht van die naam in: Jaarboek Centraal Bureau voor Genealogie 1966, blz. 85.

⁶³ J. Th. De Raadt Sceaux Armoriés, deel IV blz. 96 en 364.

⁶⁴ Johanna Maria van Winter, Ministerialiteit en ridderschap in Gelre en Zutphen, J.B. Wolters Groningen 1962, blz. 264, 332-333., tabel A II. Ministerialen in het Overkwartier blad. Nrs. 3 en 16.

⁶⁵ Wolf-Rüdiger Schleidigen, Kleve-Mark Urkunden 1223-1368, Respublica-Verlag, Siegburg 1983, nr.448.

⁶⁶ Landesarchiv Nordrhein-Westfalen, Hauptstaatsarchiv Düsseldorf, Kleve-Mark Urkunden inv. nr. 417, regist nr. 448.

Rest nog melding te maken van een inschrijving op 18 december (14^e eeuw) van Margaretha echtgenote van Ghiselbertus van Meerwyc die aan de kanunniken van het St. Pieterskapittel te Oirschot 15 denieren heeft gegeven ter nagedachtenis.⁶⁸

Hoogvliet, augustus 2006, aangepast november 2009, aangepast 25 augustus 2010, aangepast 5 april 2012.

⁶⁷ J.B. Rietstap, De Wapens van den tegenwoordigen en den vroegeren Nederlandsche Adel, tweede afdeeling. Wapens van den of uitgestorven of nog niet weder erkenden adel, J.B. Wolters, Groningen 1890, blz. 367.

⁶⁸ BHIC, archief kapittel van Oirschot inv. nr. 387. Liber Anniversariorum St. Pieterskapittel te Oirschot, blz. 47.